

41. Ulusal, 15. Uluslararası Hacı Bektaş Veli Anma Etkinliklerinin ikinci günü, 17 Ağustos 2004, Hacibektaş Kültür Merkezinde İlhan Selçuk'un verdiği konferansın banttan çözümünü kısaltarak yayınlıyoruz.

Sunucu:

İslam tasavvufu, dine geniş açıdan bakabilmeyi, derin perspektifle incelemeyi olanaklı kılar. İslam tasavvufu biçime, kurallara, katı yapıtlara değil, içeriğe, öze, anlama değer verir. Dinsel inançta hoşgörü, düşüncenin sınırlarını genişletir; inançların, kafaların ve gönüllerin "aydınlanmasını" kolaylaştırır. Aydın kafalar, gönüller yumuşatıp, sevecenliği canlandırır. Dostluk, barış, hakça paylaşım, yardımlaşma gibi değerler toplumda önem kazanır. Anadolu Aleviliği, işte bu nedenlerle "aydınlıkçı ve yenilikçi"dir.

Şimdi değerli yazar-gazeteci ve düşünce insanı Sayın İlhan Selçuk beyefendi, "Alevilik ve Aydınlanma" konusunda sizlere bir sunumda bulunacaktır. Saygıyla selamlıyoruz.

İLHAN SELÇUK'UN HACI BEKTAŞ VELİ ANMA ETKİNLİKLERİ ÇERÇEVESİNDE VERDİĞİ KONFERANS

Aydınlanma ve Alevilik

İlhan Selçuk

Her konuşma, hele sizin gibilerin karşısında konuşma, bir "sınav"dır; şu anda bir sınava girmiş gibi duyumsuyorum kendimi; dikkat edin "duyumsuyorum" dedim; "hissediyorum" demedim. İki sözcük arasında fark var: "Duyumsamak" sanki daha güzel şeymiş gibi; daha müzikal bir yansıma veriyor. Söze girerken biraz konunun etrafında dolanarak kendi heyecanımı yatıştırmaya çalışıyorum. Çünkü burası Hacibektaş. Bu salonda kim bilir kimler vardır; hiç belli olmaz; sanıyorum bizi kırk kere "suya götürüp getirecek" kadar bilgili ve aynı zamanda felsefi derinliği olan, insan olarak çok değerli kişiler vardır.

Bakın ben liseye gittiğim zaman biz mantık, felsefe ve sosyoloji okuyorduk. Şimdiki liselerde yok. Mantık kitabı da Hasan Ali Yücel'in, o güzelim adamın kitabıydı ve tabii mantık kitabı demek Hasan Ali'nin yazdığı kitap demek değildir bir yerde; bütün insanlığın geldiği tarihsel serüvenin sonunda ortaya çıkmış olan bir mantık ve akıl kitabıdır. Bazen böyle kitaplar çıkar ortaya biliyorsunuz; mesela, "İncil" diye bir kitap çıkmıştır, "Tevrat" diye, "Kuran" diye bir kitap çıkmıştır.

İnsanlığın kitapları vardır; kimisi kutsaldır, kimisi kutsal değildir, kimisi inanca hitap eder "İncil" gibi, "Tevrat" gibi, "Kuran" gibi. Kimisi de mantık gibi "akla" hitap eder. Şimdi burada o mantık kitabını açtım; bugünkü gibi anımsıyorum; bir yerde bir teorem var diyor ki (A), (B) değildir (A)'dır. Aristo mantığıdır; mantık kitabında vardır. Fakat aynı zamanda Heraklit diye bir insan var gene Aristo gibi, o diyor ki, aynı suda iki kez yıkanılmaz. Hepimizin bildiği bir şey, "yıkanılabilir mi? Banyoya girdiğiniz zaman yıkanmış suda bir daha yıkanabilir misiniz?" O su değişmiştir, yıkanmadan önceki su değildir o ama o sudur.

Aynayı Tuttum Yüzüme

Ali Göründü Gözüme

Heraklit'ten gelen felsefeye Aristo'dan gelen felsefe ondan sonra dinlere kadar yansıyan iki büyük ayrımı vurguluyor. "Niye?" diyor kimileri. Birisi diyor ki "aynayı tuttum yüzüme Ali göründü gözüme". Yavaş yavaş Aleviliğin felsefesine ve gizemine girmeye başladık. Şimdiye kadar "aynayı tuttum yüzüme Osman göründü gözüme" dememiş ya da "Muhammet göründü gözüme" dememiş.

Çünkü o çok yukarılarda, o çok ayrı, o çok emredici Tanrı; kimine göre ceberrut bir Tanrı; insanı yakar, yıkar cezalandırır; hep günahların üzerine yürür. Bizim üstümüzde, O ayrı; O (A), biz (B)'yiz. (A), (B) olmaz dedik ya Aristo mantığına göre. Ama öbür tarafta (A), (B) olabilir. Evren bir bütündür, insanlar bütünleşebilir. İnsanlar, insanların güzelliği zaten.

Dinler konusuna bakarken ayrı mantıkların orada, tarih ve felsefe içinde yürüdüğünü düşünebiliyoruz. Buraya gelen, bir sene önceki gelen değil; bir sene sonraki gelen de olmayacak. O değişimin içinde buraya geliyor. İnsana, doğaya, dinlere, tanrılara, peygamberlere bakış açısında öyle bir hoşnutluk, öyle bir güzellik, öyle bir iyilik, öyle bir hoşgörü var ki o insan ister istemez birden bire "temizlenmeye" başladığını ve bütün evreni kavrayabilecek kadar bir felsefi bilince eriştiğini hissedebiliyor.

İnsanların inancına yerden göğe kadar saygı duymak gerekiyor. Hacı Bektaş-ı Veli burada, bütün yapıtlarıyla bütün güzelliğiyle bütün anılarıyla. Buraya gelen insanlar, o inancın bilincin içinde geliyorlar.

Hız Muhammet İsa'dan 600 sene sonra gelmiş; demek ki bu zaman içinde kimileri o dinlere, kimileri bu inançlara, kimileri bir takım felsefelere kapılarak dünya üzerinde yaşıyorlar. Bunların kimisi çok açık söyleyeyim benim hoşuma da gidiyor; ama kimisi de pek hoşuma gitmiyor. Peki yani biz bunları "akla vurarak" konuşmaya başladığımız zaman, birilerine saygısızlık ediyor muyuz? Hayır akla vurduğumuz zaman her şeye en büyük saygıyı gösteriyoruz demektir. Şimdi efendim Musa'dan, İsa'dan ve Muhammet'ten sonraki inancın serüvenine baktığımız zaman, o serüvenin içinde, bir yerde bir "Ali" çıkıyor ortaya; bir yerde ve bu Ali'yle de birtakım başka Müslümanlar arasında bir "çatışma" oluyor.

Akılla Sevmek

Nedir bu çatışmanın özü, diye düşündüğümüz zaman yavaş yavaş "aklımızı" devreye sokmuş oluyoruz. Yani sadece inançla her şey halledilseydi zaten bunu düşünmezdik; düşünmediğimiz zaman da biz inancımızda "eksik" kalırdık.

Bakın dostlar, biz hem din ulularına en büyük saygıyı göstererek, hem de din ulularına en büyük saygıyı gösterirken onları "akılla sevmek" gibi bir sürecin içine girmiş bulunuyoruz. Bu akılla sevmek süreci bana sorarsanız tam Alevi-Bektaşî geleneğinin güzel bir yanındır. Bunu burada başka hiçbir yerde konuşma olanağı yoktur; çünkü, söylediğim şeyler Sünni dünyasında eğer böyle bir toplantıda ortaya konsa, "sen ne yapıyorsun?" derler.

Orada akli bir çaba göstermek yoktur; orada inanç vardır; sadece itaat. Çünkü baktığı zaman aynaya onun gözüne ne "Eubekir" görünür, ne "Osman", ne de "Muhammet." Anadolu'da böyle bir şey fıskırılmış; "nedir bu?"; yeryüzünün hiçbir tarafında yok. Bu nasıl oluyor? Bu Orta Asya'dan gelen bir şey bizlere. Orta Asya'dan "Ahmet Yesevi" diye biri çıkıyor; etrafında birtakım ulular, akıllılar oluşuyor ve oradan da Anadolu'ya göç yoluyla geliyor. Bu başka türlü bir oluşum. Müslümanlığın belki de en akla hitap eden, en çok insana hitap eden bir dalı. Bildiğiniz gibi akıl çok sonra devreye girdi.

İnsanlıkta başlangıçta sadece "inanç" vardı, akıl yoktu. Hıristiyanlık dünyasını düşünün, bu Hıristiyanlık dünyasında akıl ne zaman devreye girdi? Aydınlanmayla; şimdi o zaman "Alevilik ve Aydınlanma", dediğimiz zaman inançla aklın "hesaplaşmasını" düşünmüş oluyoruz. Çünkü aydınlanmanın her bir parçası aydınlık insanlardır ve inanç tarihine baktığımız zaman, akıl tarihine baktığımız zaman, ikisi arasındaki ilişkiyi nerde görebiliyoruz?: Anadolu'da. Orta Asya'dan gelen insanlar kendilerine göre birtakım inançlar ve akıllar taşıyorlar; onlar geliyor Anadolu'ya; onlar inançla akli "birleştirme" çabasına girmişler; hiç kuşkusuz kolay bir iş değil bu; bir insanın yani inançla akli "birleştirebilmesi" kolay bir şey değil; burada bulduğumuz zaman, biz kendi sevgimizi, kendi muhabbetimizi bir "akıl zeminine" oturtmak zorundayız.

Mustafa Kemal ve Cemalettin Çelebi

İnsanlığımızın tadına ancak böyle “düşünerek” varabiliriz. Biri çıkıyor, “Enel Hak” diyor. Öyle muazzam bir şey ki, uygarlık tarihinde, insanlık tarihinde böyle bir söz yok. “Aynı suda iki kez yıkanamazsın”; diyalektik her şey “değişiyor”. Müslümanlığın da içinde bir “felsefe” gelişmiş ki, burada bulunmamızın nedeni o felsefeye olan bağlılığımız; bir de insanlığa bağlılığımız.

Aleviliğin Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunda, hamurunda büyük etkisi var: Mustafa Kemal Atatürk Anadolu’yu, Anadolu insanını kurtabilmek için Ulusal Kurtuluş Savaşı’nı başlattığı zaman, Sivas ve Erzurum toplantılarından sonra Ankara’ya geleceği zaman buraya geldi. O zamanın Alevi-Bektaşî ulularıyla anlaştı; oturdular konuşular; hatta Cemalettin Çelebi biraz hastaymış; kalbi mi varmış yoksa başka bir şeyi mi varmış falan filan; Atatürk “siz içmiyorsanız ben de içmem” demiş. Cemalettin Çelebi demiş ki “o zaman ben de içeceğim”. Laik Türkiye Cumhuriyeti’ne doğru yürüyüşün bir tarafı böyle.

Şimdi düşünelim: Acaba Orta Asya’dan kalkıp da Anadolu’ya bu güzelim fikir, bu Alevi-Bektaşî düşüncesi gelmeseydi; Müslümanlığın içinde böyle aydınlık bir fikir gelişmeseydi Türkiye’de laiklik devrimi gerçekleşebilir miydi? 1,5 milyarlık Müslümanlığın içinde tek laik cumhuriyet. Orada Bektaşî babası oturuyor; kardeşim daha orada karar veriyorlar buna; yani, burada karar veriyorlar. O zaman biz şimdi ne yapıyoruz arkadaşlar deminden beri; taa Aristo’dan başladık günümüze geldik. Biz şimdi zaman içinde yaşamaya başladık; zaten insanlar artık çağımızda doğduktan sonra yaşamaya başlamıyorlar; kendilerinden çok önce bir zamandan başlıyorlar yaşamaya; çünkü bütün o olayları bilinçlendirerek ayrı bir bilince ulaştırıyoruz. Peki bu laik Türkiye Cumhuriyeti şu gün, şu durumda hangi safhada dediğimiz zaman Ankara’ya bakıyoruz; orada bir “takiyecî” iktidar var şimdi; ne laikliğe iyi gözle bakıyor, ne laik cumhuriyete; ne Aleviliğe ne Bektaşîliğe.

Hacıbektaş’ta Üniversite

Arkadaşlar çok vahim bir zamanda yaşadığımızın farkında mıyız? Burda kutsal yerleri ziyaret ettik, kendi kendimizle sarıldık, öpüştük, yedik içtik, anma ziyaretleri yaptık sonra da dağıldık, gittik. Hatta dağılıp gitmekle de kalmadık kendi aramızda bir tartışmanın kapılarını açtık. Bu seneye bana sorarsanız arkadaşlar geldiğiniz noktada yapmanız gereken bir şey var: Nasıl “akıl” diyorsak, akli eğer iktidara getirmek istiyorsak, işte onun adı da Hacıbektaş’ta bir üniversite’dir. Arkadaşlar o üniversite bütün Anadolu’daki, Türkiye’nin dışındaki Alevilerin de aklının örgütlenmesi demektir; onu muhakkak yaratın; o üniversite burada gerçekleştiği zaman birden bire Hacıbektaş geleneksel Hacıbektaş’tan çıkacak ve inancın yanında aklın kalesini kurduğu için bütün Türkiye’de, bütün dünyada doğru yolu gösterebilecek.

1950’lerden beri mizah edebiyatıyla ilgileniyorum; mizah dergileri çıkardım. Şunu bilirsiniz dostlar kesinlikle söylüyorum; yeryüzünde mizah edebiyatının doruğu Çünkü Bektaşî mzzahıdır. mizah “akilla” yapılı, inançla mizah yapılmaz. Arkadaşlar siz hiç Nakşî mizahı duydunuz mu? Neden? Çünkü sofanın inancından mizah çıkmaz.

Şu anda Türkiye’de takiyecî iktidar var ve Türkiye karanlığa doğru sürükleniyor. Atatürk’ün Alevi ve Bektaşîlerle dayanışarak kurduğu laik cumhuriyeti yıkmak isteyen takiyecî iktidar oradayken, burada insanların kendi içlerinde “sen konuşacaksın, ben konuşacağım” diye birbirlerini düşmeleri Aleviliğe-Bektaşîliğe yakışmaz; en başta akla yakışmaz.

Etkinliklerinin birinci günü, 16 Ağustos 2004, Hacıbektaş Kültür Merkezinde Mümtaz Soysal’ın verdiği konferansın banttan çözümünü kısaltarak yayınlıyoruz.

Sunucu:

Kıbrıs Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş’ın temsilcisi Prof. Dr. Mümtaz Soysal’ın konferansının konusu

“Kıbrıs’ın Geleceği”.

Sözü Mümtaz Soysal beyefendiye bırakıyor, saygıyla selamlıyorum.

MÜMTAZ SOYSAL’IN HACIBEKTAŞ KONFERANSI

Kıbrıs’ın Geleceği

Prof. Dr. Mümtaz Soysal

Hacıbektaş’ta böylesine güzel bir havada, böylesine kalabalık geldiğiniz için sizlere teşekkür etmek istiyorum. Çünkü benim için çok büyük bir onur sizlere seslenebilmek aslında; uzun zamandır düşünüyordum ama bir türlü nasip olmadı. Sayın Denktaş’ın sağlık nedeniyle gelemeysi benim burada konuşmamı gerektirdi.

Kendi kendime sormuşumdur? “Nereden yani niçin bir Alevi şenlik gününde Hacıbektaş’ta Kıbrıs konusu ele alınmaktadır? Arada nasıl bir ilişki olabilir?” diye kendi kendime biraz felsefi açıdan felsefeyi biraz çok sevdiğimden düşünmeye başladım.

“Alevilik her şeyden önce gelenekleri ve görenekleriyle bir yaşam biçimi, yaşama felsefesi olduğuna göre herhalde Kıbrıs Türkünün daha özgürce, daha insanca yaşama davası olan Kıbrıs davası Alevilikle böyle bir ilişki içinde olabilir” diye düşündüm.

“Belki” dedim; “bu da değil, Alevilik dinin şeriatçılığına karşı özgürleşme, aydınlanma ve bir akıl işi, zorlama yoluyla sorunları çözme değil, akıl yoluyla çözüme olduğunu ve Kıbrıs sorunu da sadece bir bilek gücüyle değil, akıl gücüyle çözülmesi gereken bir sorun olduğuna göre böyle bir ilişki de kurulabilir” diye düşündüm.

Belki de dedim, “Alevilik bir gönül işi olduğuna, mistik bakımdan bir aşk, akıl bakımından bir bilim işi olduğuna göre Kıbrıs konusunda da o davayı savunabilmek için onun aşkını duymak gerekir ama bilgisine de sahip olmak gerekir” diye düşündüm.

“İnsanlık işi olduğuna düşündüğüm için Alevilik de her şeyden önce insana üstün değer veren, insanı yücelten bir inanç olduğuna göre burada hiçbir çatışma yok, bilakis bir örtüşme vardır” diye düşündüm..

Kıbrıs’ın Geleceği

Bütün bu sözlerden sonra gelelim Kıbrıs’ın geleceğine: Kıbrıs konusunda ister istemez biraz konunun bugün bu noktaya nasıl geldiğini kısaca anlatmak istiyorum. “Geçmişten fazla söz etmeyeceğim gelecekte söz edeceğim” diye düşündüm ama geçmiş de hiç yok sayarak bakmak yanlış.

Kıbrıs sorunu nereye doğru gider ve o gidiş içinde Türkiye nereye doğru gider o konuyu tartışmak istiyorum. “Bu günlere gelişin uzun hikayesini anlatacak değilim” dedim ama herhalde şunu çok kısa özetlemem mümkündür. Kıbrıs sorunu bir yerde iki cemaat arasında yani biri başka dinden öbürü başka dinden olan, dilleri farklı olan, her ikisi de iki başka ulusun uzantısı durumunda bulunan Kıbrıs Rumlarıyla, Kıbrıs Türkleri arasındaki bir sorun ve tabii İngiltere’nin işin içine girişinden başlayarak Türklerle Yunanistan arasında dünya politikasını etkileyen bir çatışma yaratmış oluyor.

İngiltere’nin Kıbrıs’a gelişi bildiğiniz gibi Osmanlı’yı Rus tehdidine karşı korumak için idi ve orada vaktiyle o zamana kadar 300 küsur yıl süre yaşayan Türk toplumu İngilizlerin yönetimine girdi. Rumlar ki o zamana kadar yönetici değiller idi fakat ekonomide ağır basıyorlardı. Yunan bağımsızlık hareketinin ister istemez oraya sıçraması gerekirdi, nitekim öyle oldu.

Kıbrıs’ta bağımsızlık hareketini başlatan Rumlar oldu. İngilizlerle çatışmalar ama bu çatışmanın içine dünya politikasının bir gereği ve Türk tarihinin bir kalıntısı olarak Türkler de girdiler. Bu çatışma bir katliam anına vardığında yani sayıca çok olan Rum topluluk Türk toplumunu ezme, nerdeyse katliama tabii tutmaya kalktığında Türkiye müdahale

(Devamı sayfa 16’da)